

Franjevačko filozofsko učilište u Našicama iz perspektive samostanskoga protokola

Zapisnik Franjevačkog samostana u Našicama, *knjiga I (1739–1787)*, *Biblioteca Croatica: Slavonica, Sirmiensa et Baranyensia. Izvori I; Documenta Nassiciensia I; Biblioteka Hrvatska povjesnica: Građa IV/7; kritičko izdanje i prijevod Šime Demo, Maja Rupnik-Matasović i Tamara Tvrtković; transkripcija, leksikon, dodaci i kazala Milan Vrbanus (Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje; Našice: Zavičajni muzej Našice, Franjevački samostan sv. Antuna Padovanskog u Našicama i Grad Našice; Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2010), 370 pp.*

Nakon što je 1991. objavljena *Historia domus Bajensis*, prvi svezak ljetopisa franjevačkog samostana u Baji, a 1995. *Chronicon conventus franciscani Brodii in Savo*, prvi svezak ljetopisa franjevačkog samostana u Brodu na Savi, pred čitateljima je sad i *Protocollum antiqui conventus Divi Antonii thaumaturgi Nassicis*, prvi svezak ljetopisa franjevačkoga samostana u Našicama. To je treći objavljeni samostanski zapisnik koji bilježi događaje iz 18. stoljeća, dakle treće takvo vrelo za samostan u nekadašnjoj franjevačkoj Provinciji sv. Ivana Kapistranskog u kojem je djelovalo filozofsko učilište. Taj je zahtjevan posao okupio pet izdavača, dvoje glavnih i odgovornih urednika i četvero priređivača. Izdanje je, kako svjedoče priređivači (p. VIII), nastalo na temelju poticaja samih franjevaca i našičkih ustanova pa ga potpisuju Grad Našice, Zavičajni muzej Našice i sâm Franjevački samostan sv. Antuna Padovanskog u Našicama, dok su za znanstvenu dimenziju izdanja zaduženi Hrvatski institut za povijest iz Zagreba i njegova Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje koja djeluje u Slavonskom Brodu. U skladu s podjelom znanstvenih poslova nad izdanjem je skrbilo dvoje glavnih i odgovornih urednika: Tamara Tvrtković i Milan Vrbanus. I priređivači su podijelili poslove: Šime Demo, Maja Rupnik-Matasović i Tamara Tvrtković pobrinuli su se za kritičko izdanje i prijevod, a Milan Vrbanus za transkripciju rukopisa, leksikon, dodatke i kazala. Tehnička urednica je Silvija Lučevnjak, a grafički urednik Zvonko Pinter.

Izvor je objavljen dvojezično: usporedno latinski izvornik *Protocollum antiqui conventus Divi Antonii thaumaturgi Nassicis* i hrvatski prijevod *Zapisnik drevnog samostana svetoga Antuna Čudotvorca u Našicama* (pp. 1–239), a u prvom svesku bilježi događaje od 1719. do 1787. Priređivači su u »Predgovoru« izričito ustvrdili da su se, u odnosu na *Kroniku franjevačkog samostana u Brodu na Savi* koju je priredio Josip Barbarić, »trudili donekle slijediti zadani model, ali jednako <...> tako pokušali napraviti iskorak i unaprijediti donesena načela« (p. VIII). U svojoj su na-

kani potpuno uspjeti: pred čitateljima je upravo uzorno izdanje rukopisa u kojem se ruka zapisničara mijenja gotovo iz godine u godinu, s preciznim oznakama gdje se rukopis prekida ili, što je vrlo rijetko, postaje nečitljivim, s primjerenim štedljivim sustavom bilježaka uz latinski izvornik i hrvatski prijevod, ali s opsežnim kazalima, dodacima i leksikonom osoba. U izdanje uvode dva članka: Silvija Lučevnjak i Milan Vrbanus na desetak stranica sažimaju kulturno-povijesnu baštinu poteklu iz djelovanja franjevacu u Našicama, a Emanuel Hoško se pod naslovom »Višestoljetni apostolski rad našičkih franjevaca« usredotočuje na »osnivanje našičkog pastoralnog područja« u 17. stoljeću, dakako pod osmanskom vlasti, te na »razgradnju našičkog pastoralnog područja« sredinom 18. stoljeća.

Što jedan samostanski zapisnik može ponuditi istraživačima hrvatske filozofske baštine? Pouzdane i vrijedne podatke o filozofskim zbivanjima u dotičnom samostanu. Koliko god da je tih podataka malo, na njih vrijedi upozoriti i, gdje bude prikladno, popratiti ih pokojim razjašnjenjem metodološkoga karaktera.

Kad je samostanski ljetopisac u uvodnom dijelu *Zapisnika* sažimao povijest franjevačkoga samostana sv. Antuna Padovanskoga u Našicama do 1739. godine, s ponosom je na prvoj stranici istaknuo:

»U ovom samostanu najprije (*primo*) je utemeljen filozofski studij (*studium philosophicum*) 1725. g. pod vodstvom lektora, poštovanog oca Josipa Batinića.« (p. 5)

Tako je u samostanskom protokolu samo jednom rečenicom zabilježena i profesura Josipa Batinića i prvo trogodišnje djelovanje filozofskoga učilišta u Našicama (1725–1728). Možda je *primo* ovdje bilo uputnije prevesti »prvi put«.

Prema *Zapisniku*, drugi put je Franjevački samostan u Našicama ugostio filozofsko učilište u šestogodišnjem razdoblju 1755–1762. U prvom trogodištu filozofiju je predavao malo poznati franjevac Lovro Kozarević:

»Ove je godine [= 1755. godine] u ovom časnom samostanu ustanovljen studij filozofije (*studium philosophicum*), a lektor je bio poštovani otac Lovro Kozarević.« (p. 17)

»7. kolovoza 1757. poštovani otac lektor filozofije u ovom samostanu javno je u crkvi sv. Antuna branio cijelu logiku (*universam logicam*) s dvama studentima.« (p. 27)

»29. siječnja ove godine [= 1758.] javno je s dvama studentima branio cijelu fiziku (*universam physicam*) otac lektor filozofije, a obranu je posvetio mnogopoštovanom ocu provincijalnom ministru Filipu Peniću iz Vukovara, koji je došao radi kanonske vizitacije.« (p. 33)

»Napokon, treći i posljednji put, 7. svibnja ove godine [= 1758.] otac lektor Lovro Kozarević javno je branio cijelu filozofiju (*universam philosophiam*) sa svim svojim studentima, a njihova se imena vide u tezama (*in thesibus*) pričvršćenim na zid ovog časnog samostana.« (p. 35, s mojim modifikacijama za stručne nazivke)

Škrtareći na riječima, samostanski je kroničar zabilježio novi ciklus u radu filozofskog učilišta u Našicama i sve tri javne obrane tijekom Kozarevićeve profesure. Mladi je profesor prvu obranu, obranu tezarija iz logike, upriličio s godinom zakašnjenja – nakon druge godine filozofskog studija premda je logiku predavao tijekom prve godine; obranu tezarija iz fizike organizirao je s pola godine zakašnjenja, i to prigodom kanonske vizitacije provincijala; završnu obranu na kraju treće godine studija s pomoću tezarija (*theses*) koji je bio javno dostupan na zidu samostana, a

sadržavao je imena svih Kozarevićevih studenata. Šteta što taj tezarij nije priložen zapisniku! Prevoditelji su se uz obavijesti o javnim obranama tijekom Kozarevićeve profesure dovijali kako prevesti da je u tim prilikama branjena *universam logicam*, *universam physicam*, *universam philosophiam* i smislili su neodgovarajuća rješenja: »rad iz opće logike«, »rad iz opće fizike«, »rad iz opće filozofije«, umjesto doslovnog, a točnog prijevoda: »cijelu logiku«, »cijelu fiziku«, »cijelu filozofiju« sa značenjem: sve što je profesor ispredavao iz logike, fizike ili tijekom trogodišnjega tečaja iz filozofije. Jer prilikom javne obrane na franjevačkim filozofskim učilištima, jednako kao i na isusovačkim i pavlinskim u tom razdoblju, studenti su redovito branili tezarij u kojem je profesor sažeo svoja jednogodišnja predavanja iz logike ili fizike ili, kako i priliči završnoj obrani, trogodišnja predavanja iz logike, fizike, metafizike i etike. Osim toga, samostanski se kroničar poslužio neobičnim izričajima: *pater lector philosophiae defendit universam logicam, defendit universam physicam pater lector philosophiae, defendit universam philosophiam pater lector Laurentius Kozarevich*. Kako treba razumjeti zapis da je »profesor obranio cijelu logiku«, »cijelu fiziku«, »cijelu filozofiju«? Profesor je obranio svoj tezarij tako što su njegovi studenti na javnoj obrani izrekli vrsna ili prikladna obrazloženja za tvrdnje koje je profesor odabrao za javni ispit. Nažalost, prevoditelji su izričaj *in thesibus* preveli »na pločama« jer im je bio nepoznat običaj da se teze koje je profesor zadao javno izvjesje. U Našicama, to treba naglasiti, nije primijenjen nikakav novi model obrane profesorova tezarija nego onaj koji je u franjevačkim učilištima tijekom 18. stoljeća bio već ustaljen i dokumentiran tiskanim tezarijima.

Drugi trogodišnji filozofski tečaj vodio je Ladislav Spaić iz bačkoga Nadalja, što je u *Zapisniku* dokumentirano bilješkom koja je u cijelosti sastavljena i upisana u siječnju 1761. godine, a oblikovana je s namjerom da ponudi što potpuniju obavijest o profesuri Ladislava Spaića u Našicama:

»20. kolovoza 1759. poštovani otac, lektor filozofije Ladislav Spaić javno je u crkvi sv. Antuna Padovanskoga branio cijelu logiku (*universam logicam*) s trima studentima: ocem Franjom Lalićem, bratom Pascalom Duleom i bratom Jurjem Martinovićem. Otac Franjo Lalić štićenik (*alumnus*) je dalmatinske provincije Presvetoga Otkupitelja. Jednako tako na kraju svoga trogodišnjeg filozofskog tečaja (*sub finem cursus sui triennalis philosophici*) spomenuti je lektor dana 25. siječnja 1761. obranio cijelu filozofiju (*universam philosophiam*) s trima studentima: braćom Andrijom Ivičevićem iz dalmatinske provincije Presvetoga Otkupitelja, Šimunom Bukvićem štićenikom naše provincije i Antunom Gašićem iz provincije Bosne Srebrene sv. Križa. Sljedećega dana, 26. u istom mjesecu i godini javno je u spomenutoj crkvi isti lektor branio cijelu [filozofiju] (*universam [philosophiam]*) s jednim studentom Pascalom Duleom; i tako je rečeni lektor filozofije sa svojim naprijed spomenutim studentima ovdje u Našicama 28. lipnja 1758. započeo svoj trogodišnji tečaj (*cursum suum triennalem*) i s njima ga sretno završio godine 1761.« (p. 35 i 37, s mojim modifikacijama za stručne nazivke)

Premda bilješka o Spaićevoj profesuri ne poštuje kronologiju, ona otkriva datum kad je Spaić započeo s predavanjima, datum i sudionike javne obrane iz cijele logike na kraju prve godine studija te, napokon, datume i sudionike dviju završnih javnih obrana, koje su upriličene sedam mjeseci ranije od uobičajenoga termina u dva uzastopna dana s različitim sudionicima, popis svih Spaićevih studenata, ali ne

sadržava niti jedan podatak o drugoj godini studija kad je Spaić predavao fiziku. Premda je u opisu druge završne obrane izostalo područje jer je zapisano *universam defendit iste lector*, nedvojbeno je riječ o javnoj obrani iz cijele filozofije: studij je filozofski, Spaić je profesor filozofije, a Pascal Dule je student filozofije jer je 1759. bio sudionikom javne obrane iz cijele logike. Prevoditelji i priređivači su uz tu drugu završnu obranu nepotrebno nagađali: »vjerojatno je riječ o teologiji« (bilješka 10 na p. 35), a dodatno ih je, pretpostavljam, zbunila činjenica da se završni ispiti održavaju u dva uzastopna dana s različitim sudionicima. Ali to nije jedini takav zabilježen primjer da isti tezarij posluži za dvije ili više uzastopnih javnih obrana: zadan je doduše isti tezarij, i to unaprijed, ali su ispitna pitanja drugačija, a studenti branitelji se izmjenjuju tako da javno nastupi cijela klasa ili bar najbolji iz nje.

Uz to bilješka otkriva da su filozofsko učilište u Našicama pohađali članovi triju franjevačkih provincija, svih triju koje su do 1735. tvorile jednu jedinu – Provinciju Bosne Srebrene što se protezala od Makarske do Budima. Studenti su predavanja svojih profesora znali pomno zapisati, kao što je, primjerice, Andrija Ivičević iz Provincije Presvetoga Otkupitelja zapisao Spaićeva predavanja tijekom druge godine studija i ponio ih sa sobom kad se nakon školovanja vratio u svoju provinciju, da bi i sâm bio profesor filozofije u Šibeniku i Zaostrogu i umro u Makarskoj, gdje se i danas u knjižnici franjevačkog samostana čuva omašni rukopis koji svjedoči o filozofskom naporu i pedagoškom umijeću bačkoga Hrvata Ladislava Spaića.¹ Dapače, zahvaljujući Ivičevićevoj brižnosti pri zapisivanju datumā moguće je upravo za akademsku godinu koju samostanski protokol ne spominje rekonstruirati dinamiku Spaićevih predavanja iz opće i posebne fizike te psihologije – tragom Aristotelovih prirodno-filozofskih djela i spisa *De anima*. Primjer Ivičevićeve zapisivanja ili prepisivanja Spaićevih predavanja dobro razjašnjava zašto se djela, tiskana ili rukopisna, nastala na franjevačkim filozofskim učilištima u panonskoj ravnici mogu naći, ponekad u unikatima, u zbirkama rijetkosti u bosanskim i dalmatinskim samostanima.

Da je filozofsko učilište ponovo djelovalo u Franjevačkom samostanu u Našicama najvjerojatnije u razdoblju 1766–1769, u *Zapisniku* svjedoči samo jedna rečenica:

»9. kolovoza [1767], po prvi je put, javno u crkvi sv. Antuna pred zborom svih s pravom glasa (*in conventu omnium vocalium*) poštovani otac Juraj Martinović, lektor filozofije, uz sudjelovanje braće Simona Krantza i mnogopoštovanog Bonaventure Ulakića, obranio svoje

¹ Vidi opise Spaićevih predavanja u makarskom rukopisu, sadržajni u: Juraj Božićković, »Ljetopisne bilješke«, *Bogoslovska smotra* 14 (1926), pp. 220–224, u poglavlju »1. Spaić o. Ladislav, skotistični peripatetik«, pp. 220–222; kodikološki u: Vicko Kapitanović, »Latinski filozofski rukopisi u franjevačkoj knjižnici u Makarskoj«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 18 (1992), pp. 201–245, o Ivičevićeve zapisivanju Spaićevih predavanja od 9. studenog 1759. do 24. srpnja 1760. na p. 228, n. 21; Vicko Kapitanović, *Rukopisna i knjižna baština Franjevačke visoke bogoslovije u Makarskoj* (Makarska: Franjevačka visoka bogoslovija; Zagreb: Arhiv Hrvatske, 1993), pp. 87–88, s preslikom naslovnice; Petar Bezina, *Rukopisna baština franjevacca Provincije Presvetoga Otkupitelja* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1993), p. 61, s propustima u transkripciji naslova.

teze vrlo oštroumno i pohvalno (*acerrime ac laudabiliter*).« (p. 61, s mojim modifikacijama za stručne nazivke)

U *Zapismiku*, to treba uočiti, nije zabilježeno kad je Martinović započeo predavati filozofiju u Našicama, dapače zapisnik za 1766. godinu, koji izrijeком tvrdi da je samostanska zajednica »ostala ista« (p. 53), u drugom obliku ponovo postavlja pitanje kad je profesor Martinović sa svojom klasom stigao u Našice. A kako u samostanskoj kronici upravo nedostaju dva lista s bilješkama za razdoblje 1768–1772,² nije zabilježena nijedna druga pojedinost o Martinovićevoj profesuri u Našicama, čak ni to kad je prestao predavati. Povjesničari filozofije kad je riječ o našičkoj profesuri Jurja Martinovića upućeni su na druge izvore, prije svega na *Tabulae Provinciae Capistranae*.

Četvrti je put franjevačko filozofsko učilište u Našicama djelovalo od 1779. do 1781. kad *Zapisnik* spominje dva profesora, koji su pod različitim okolnostima u Našicama predavali samo jednu godinu. Prvi je Cecilijan Ockl, a njegov je jednogodišnji rad opisan ovako:

»26. [lipnja 1780] poštovani je otac Cecilijan Ockl, lektor filozofije (koji je ovamo [= u Našice] došao 19. listopada 1779. sa šest studenata) održao javnu raspravu iz logike i čiste matematike (*disputationem publicam ex logica et mathesi pura*). Branili (*defendentibus*) su braća Blaž Vuković, Josip Tureczek, Emerik Folk, napadali (*oppugnantibus*) poštovani oci Lovro Staklenčić, Silvester Hungar i časni otac Josip Blagojević.« (p. 95, s jednom mojom modifikacijom u prijevodu: »napadali«, a ne »suprotstavljali su se«)

Samostanski je kroničar ovoga puta točno opisao tijekom javne rasprave, možda najtočnije u odnosu na druge opise u samostanskom protokolu. Prigovore ili pitanja na temelju Ocklovih teza oblikovala su tri oca franjevca, od kojih je samo jedan pripadao našičkoj redovničkoj zajednici – Lovro Staklenčić koji je u samostanu bio i knjižničar, a druga dva su u Našice došla radi javne obrane Ocklova tezarija. Današnjim bi se rječnikom moglo reći: ta tri franjevca činila su ispitno povjerenstvo. Odgovarala su trojica Ocklovih studenata. Drugo, ispitna materija prve godine filozofskoga studija uključuje prvi put matematiku. Treće, s tom se obranom zaključuje Ocklov profesorski rad u Našicama jer je taj profesor sa svojom klasom ostao samo jednu godinu u našičkom samostanu. Naime prema odlukama provincijskoga kapitula održanoga 31. kolovoza 1780. u Mohaču, kad provincijalom postaje Josip Jaković, u našički je samostan raspoređen novi lektor filozofije Heinrich Neumann sa sedmoricom dodijeljenih mu studenata (p. 97), a Ockl svoju klasu očito vodi u drugi kapistranski samostan prema odredbama istoga provincijskoga kapitula, samo što to našički *Zapisnik* ne bilježi. Rukopisna samostanska kronika ne bilježi ni kamo je sa svojom klasom krenuo Neumann nakon kapitularne skupštine održane 29. kolovoza 1781. u Somboru (p. 101), samo samostanska *Tabula*, popis svih članova franjevačke zajednice s dužnostima, jasno očituje da akademske godine 1781–1782. on i njegovi studenti više nisu u Franjevačkom samostanu u Našicama. A krenuo je u Brod, kako svjedoči *Kronika* brodske samostana, a potvrđuje njegov tezarij *Positiones*

² Vidi *desunt* u transkripciji, u bilješci 47 na p. 60.

ex universa philosophia javno branjen 8. rujna 1782. godine u franjevačkoj crkvi Presvetoga Trojstva u Brodu.³

Pritom je istraživaču hrvatske filozofske baštine dragocjeno ustanoviti je li Neumannov filozofski tečaj trajao dvije ili tri godine ili, drugačije formulirano, je li Neumann svoja predavanja iz filozofije započeo baš u Našicama ili godinu dana ranije u nekom drugom kapistranskom samostanu. Zašto je to važno ustanoviti? Ako je Neumannov filozofski tečaj trajao tri godine, to bi značilo da je Neumann svojoj klasi u Našicama predavao drugu, a u Brodu treću godinu filozofije. A to bi povlačilo da je u Našicama predavao fiziku, a u Brodu metafiziku i etiku. A kako Neumannov subtezarij iz opće fizike sadržava tri teze s prikazom Boškovićeve teorije silā,⁴ to bi vodilo zaključku da i franjevačko filozofsko učilište u Našicama treba uključiti u povijest recepcije Boškovićeve prirodne filozofije na hrvatskom sjeveru. A ako je Neumannov filozofski tečaj trajao samo dvije godine, što je meni prema slijedu subtezarija u Neumannovu tiskanom tezariju – metafizika i etika prije opće fizike! – vjerojatnije, onda je Neumann u Našicama na prvoj godini filozofije ispredavao logiku, metafiziku i etiku, a u Brodu tijekom druge, završne godine opću i posebnu fiziku. Ovo je izvrstan primjer zašto su ovakva infrastrukturna izdanja prijeko potrebna, ne samo za pojedine samostane, prije svih za Budim i Požegu, nego i ono koje će u cijelosti objaviti *Tabulae Provinciae Capistranae*. Osposobljeni istraživači mogli bi tada na temelju poredbenoga proučavanja izvorā doći do novih spoznaja.

Uz studij filozofije, koji biva okrunjen završnom javnom obranom profesorova tezarija, *Zapisnik* dokumentira još jednu vrstu filozofskih događaja u Franjevačkom samostanu u Našicama: *concursum philosophicum*, tj. natječaj za profesore filozofije koji se u Provinciji sv. Ivana Kapistranskog pripremao i provodio s velikom pomnjom. Prema *Zapisniku*, u Našicama se takav natječaj održao dva puta. Prvi je put ispitivanje pristupnikā započelo 21. svibnja 1758. i potrajalo osam dana, a tom je prigodom pet ispitivača ocjenjivalo šest natjecatelja, od kojih su pet bili potvrđeni za lektore filozofije (p. 35).⁵ Drugi je natječaj započeo 1. kolovoza 1776, potrajao je sedam dana bez prekida, a lektorima filozofije postalo je šest franjevacā, među njima Hrvat Adrijan Zubanović i Čeh Ivan Nepomuk Iettmar (p. 75). Ante Sekulić pronašao je da se, prema odluci provincijala Jacoba Spatzienera, u Našicama održao

³ *Kronika Franjevačkog samostana u Brodu na Savi / Chronicon Conventus Franciscani Brodii in Savo I (1706–1787)*, za tisak priredio / ad edendum praeparavit Josip Barbarić, uredio / digessit Egidije Stjepan Biber, Biblioteka Brodskog Posavlja 2 (Slavonski Brod: Matica hrvatska – Ogranak Slavonski Brod, Franjevački samostan Slavonski Brod, Povijesni arhiv Slavonski Brod, 1995), pp. 273 i 279. O filozofskoj vrijednosti Neumannova tezarija vidi: Ivica Martinović, »Boškovićeveci na hrvatskim filozofskim učilištima od 1770. do 1834.«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 34 (2008), pp. 121–216, na pp. 161–163.

⁴ Usp. Martinović, »Boškovićeveci na hrvatskim filozofskim učilištima od 1770. do 1834.«, p. 162.

⁵ Do objavljivanja *Zapisnika* tvrdilo se da na filozofskom natječaju u Našicama 1758. nitko nije prošao, o čem usp. Ante Sekulić, »Objelodanjeni prinosi proučavanju filozofske baštine s rubnoga narodnog područja Podunavlja«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 31 (2005), pp. 205–241, na p. 228: »Pristupilo je šest kandidata, ali nije uspio nijedan.«

još jedan filozofski natječaj s početkom 13. lipnja 1769, i to na temelju proučavanja protokola budimskog samostana, jer u protokolu našičkog samostana nedostaju listovi koji, između ostaloga, bilježe događaje za 1769. godinu.⁶

Sažeto, u razdoblju do uključivo 1787. godine *Zapisnik Franjevačkog samostana u Našicama* zabilježio je četiri razdoblja kad je u samostanu djelovalo filozofsko učilište i šest profesora filozofije: Josip Batinić (1725–1728), Lovro Kozarević (1755–1758), Ladislav Spaić (1758–1761), Juraj Martinović (1766–1767 i, najvjerojatnije, još sljedeće dvije godine za koje nedostaju listovi u *Zapisniku*), Cecilijan Ockl (1779–1780) i Heinrich Neumann (1780–1781), a najbolje je dokumentirao trogodišta kad su profesorima bili Kozarević i Spaić. Isti je izvor ponudio obavijesti i o dvama »filozofskim natječajima« koji su se 1758. i 1776. održali u prostoru našičkoga samostana. U svemu su samostanski kroničari o filozofskim događajima u našičkom samostanu zapisali šesnaest rečenica. Samo šesnaest! Ali one su nam dragocjene, zato i pišem ovaj prikaz, jer omogućuju izravne spoznaje o djelovanju *povremenoga* franjevačkog filozofskog učilišta, pa će istraživači hrvatske filozofske baštine u 18. stoljeću rado posegnuti za ovim uzorno objavljenim izvorom, a moći će ga i poredbeno istraživati s *Kronikom* franjevačkoga samostana u Brodu na Savi, kronikom koja opisuje djelovanje *stalnoga* franjevačkog filozofskog učilišta.

U povijest hrvatskoga visokoškolskog obrazovanja samostan u Našicama ulazi i kao teološko učilište. U njemu su tijekom petogodišnjeg razdoblja od 1773. do 1778. djelovala po dva lektora moralne teologije (*lectores theologiae moralis*), jedan na prvoj, a drugi na drugoj godini studija. Taj je studij osposobljavao svećeničke pristupnike za službu ispovjednika i u pravilu je prethodio njihovu zaređenju (p. 63). *Zapisnik* je zabilježio imena pet profesorskih dvojaca:

1. Pascal Dule i Petar Velikanović (1773–1774, p. 61);
2. Filip Medarić i Christoph Kellerer (1774–1775, p. 65);
3. Petar Čavčić i Celestin Schneider (1775–1776, p. 71);
4. Silvester Hungar i Leander Köppl (1776–1777, p. 77);
5. Silvester Hungar i Ivan Tadić (1777–1778, p. 81).

Svatko tko istražuje i šire, primjerice povijest hrvatske kulture, susrest će se na stranicama *Zapisnika* s važnim i dramatičnim događajima koji vjerno zrcale povijesno ozračje epohe, napose izravne posljedice 'prosvijećenoga prosvjetiteljstva' cara Josipa II. Uz obavijesti o redovitim događajima, kao što su provincijski kapituli kad se nakon izbora nove uprave u prvom definitoriju donose odluke o novom rasporedu na dužnosti za sve članove provincije, još će u većoj mjeri naići na obavijesti o izvanrednim događajima, kojih zbog carskih naloga u 1780-im nije uzmanjkalo.

Čitatelj će uočiti da je posljednji kapitul u provinciji sv. Ivana Kapistranskog, koji je organiziran »prema kanonskim pravilima«, održan u Budimu 28. kolovoza 1783. te da je iznjedrio upravu koja je morala podnijeti teret svih izazova u jednom od najtežih razdoblja za franjevačku zajednicu na hrvatskom sjeveru, upravu u kojoj su uz provincijala Josipa Paviševića definitori bili Lovro Kozarević i Ladislav

⁶ Ante Sekulić, »Naša podunavska filozofska učilišta, sadržaj njihova rada i značenje«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 7 (1981), pp. 69–106, na pp. 93–94.

Spaić, dva našička profesora filozofije iz 1750-ih (p. 111). Prvi kapitul organiziran po novim, od države propisanim pravilima, koja je proglasilo Ugarsko namjesničko vijeće 25. siječnja 1785, održan je 24. svibnja 1785. i na njemu je »jednoglasno na šest godina potvrđen prečasnı otac Josip Pavišević«, sažeto je zabilježio našički *Zapisnik* (p. 147).

Među izvanrednim događajima, koji su izravno utjecali na filozofski život u Provinciji sv. Ivana Kapistranskog, ali i u Habsburškoj Monarhiji u cjelini, izdvajaju se:

1. ukinuće teoloških i filozofskih studija u samostanima, proglašeno kraljevskim intimatom, a zabilježeno u *Zapisniku* u rujnu 1783. godine (p. 115);
2. početak 'tajnoga' franjevačkog filozofskog studija u Pešti u novim okolnostima: »u svjetovnoj kući pod vodstvom velečasnog oca Filipa Matkovića«, zabilježen u *Zapisniku* u listopadu 1783. godine (p. 125);
3. ukinuće pavlinā, opisano na primjeru ukinuća pavlinskoga samostana u Požezi 20. ožujka 1786. (p. 167);
4. ukinuće sjemeništā u Zagrebu, Egeru i Požezi i utemeljenje središnjeg sjemeništa u Pešti, zabilježeno 15. kolovoza 1786. (p. 183);
5. ukinuće znamenitoga benediktinskog samostana u Pannonhalmi, prvoutemeljenoga u Ugarskoj, prvorazredne kulturne riznice, u prosincu 1786. godine (p. 205);
6. odluka provincijala Paviševića, s nadnevkom 26. studenoga 1787, o raspodjeli imovine franjevačkoga samostana i crkve u Brodu, prema kojoj, između ostaloga, iz brodske knjižnice u Našice treba prenijeti »sve ostale knjige koje drugi nisu uzeli«, koja u novom svjetlu prikazuje zbirku rijetkih knjiga u knjižnici Franjevačkog samostana u Našicama danas (p. 231);
7. vijest koju je kroničar zabilježio 6. prosinca 1787. duboko potresen: »Zatvara se, zajedno s negdašnjim našim samostanom, crkva Presvetoga Trojstva u Brodu«, »crkva čvrstoćom i veličinom prva ne samo u Slavoniji« (p. 235), dodao bih: crkva koja u povijest hrvatske filozofije ulazi po tome što je poslužila kao pozornica na javnoj obrani dragocjenih filozofskih tezarija Dominika Martinovića 1781. i Heinricha Neumanna 1782.

Iznimno, čitatelj će naići i na značajne događaje koji pripadaju hrvatskoj povjesnici znanosti i tehnike, primjerice da je franjevac Ignjat Katić, ponajbolji student u klasi Dominika Martinovića 1781. godine, kod starih vojarni u Požezi u lipnju 1785. godine proizveo »zračni balon« (*globus aerostaticus*, p. 149).

Značenje franjevačkoga filozofskog učilišta u Našicama ogleda se dakako i u prilogima kojima je Milan Vrbanus opremio izdanje ne štedeći ni truda ni vremena. Uz tri kazala, stvari, osoba i geografskih imena, najzahtjevnije je bilo izraditi »Leksikon osoba« (pp. 241–319), u koji su, kako priređivači objašnjavaju u »Predgovoru«, uvrštene »sve one osobe iz *Zapisnika*, o kojima su poznati biografski podaci i koje su relevantne za ondašnji politički, gospodarski, kulturni ili vojni javni život« (p. X). Pritom je Milan Vrbanus, marni sastavljač leksikona, svaku natuknicu popratio i literaturom koja mu je poslužila pri njezinu sastavljanju. Dakako da se pritom ponajviše oslonio na franjevence Hoška i Cvekana, koji su o Našicama i najviše

pisali, ali bi za samu stvar još više učinio da se oslonio i na franjevce Božtkovića, Brkana, Kapitanovića i Bezinu, koji su posve izostali iz priložene bibliografije (pp. 315–318), a pisali su o profesorima filozofije u Našicama i njihovim filozofskim djelima. Jer prisutnost studenata iz Provincije Presvetog Otkupitelja na filozofskom učilištu u Našicama u 18. stoljeću ima trajan istraživački odjek među povjesničarima školstva, filozofske i teološke baštine iz te dalmatinske franjevačke zajednice.

Možda je to najprikladnije ilustrirati na natuknicama o profesorima filozofije na filozofskom učilištu u Našicama. Prema leksikonskoj natuknici, Josip Batinić je »od 1723. do 1726. predavao na filozofskom učilištu u Našicama« (p. 244), kako tvrdi Hoško u knjizi *Franjevačke visoke škole u kontinentalnoj Hrvatskoj* (2002), a prema upravo objelodanjenom *Zapisniku*, i latinskom izvorniku i hrvatskom prijevodu, Batinić je počeo predavati 1725. i upravo se zbog te činjenice godina 1725. smatra godinom utemeljenja filozofskog učilišta u Našicama, što je još 1981. godine upravo na temelju proučavanja *Zapisnika* ustanovio Paškal Cvekan.⁷ Trebalo je dakle usporediti podatke iz dosadašnje literature s objavljenim izvorom, možda i obaviti neke dodatne provjere. Dolikovalo je spomenuti Batinićev tiskani filozofski tezarij *Theses philosophicae iuxta mentem Doctoris Subtilis* (1726), kad je još 1984. Brkan objavio njegovu transkripciju.⁸ On jest skromna opsega, izlaže skotističku logiku u šesnaest teza, ali dobiva na značenju upravo u kontekstu objavljenoga samostanskog protokola – da je prvi tiskani rad nastao na filozofskom učilištu u Našicama na kraju prve godine studija kad se i jest predavala logika.

Za drugaoga profesora filozofije Lovru Kozarevića natuknica nije ni uvrštena, a ona se za toga malo poznatog franjevca prvi put mogla sastaviti upravo na temelju podataka iz *Zapisnika*. U natuknici za Ladislava Spaića stoji: »Ispit za profesora filozofije položio je 1758., pa je od 1758. do 1761. predavao na Visokoj bogoslovnoj školi u Našicama« (p. 300), a predavao je, kako jasno dokumentira *Zapisnik*, na studiju filozofije, na filozofskom učilištu u Našicama kao jedini profesor svojoj klasi, što je i logično nakon što je položio ispit za profesora filozofije. Osim toga, tijekom svoga prvog i jedinog filozofskog trijenija Spaić je ostvario i vrlo opsežan filozofski opus koji je dosad sav ostao u rukopisu, ali ne i nepoznat – od Božtkovićeve do Kapitanovićeve opisa makarskoga rukopisa Spaićevih predavanja u zapisu njegova studenta Andrije Ivičevića. Rukopisi mu se čuvaju u dvama nalazištima: u Budimu i Makarskoj, pa je dolikovalo i ovom prilikom popisati im naslove,⁹ kao što

⁷ Paškal Cvekan, *Franjevci u Abinim Našicama* (Našice: Nakladom pisca, 1981), u poglavlju »Našički studij filozofije«, pp. 151–153, na p. 151.

⁸ Jure Brkan, »Školovanje sveeničko-redovničkih kandidata Provincije Presvetog Otkupitelja u XVIII. stoljeću«, *Kačić* 16 (1984), pp. 7–58; transkripcija Batinićeva tezarija na pp. 49–50.

⁹ Popis četiriju Spaićevih filozofskih rukopisa, pohranjenih u franjevačkom samostanu u Budimpešti, objavljen je dosad četiri puta: Franjo Emanuel Hoško, »Filozofski rukopisi hrvatskih franjevaca XVIII. st. u franjevačkom samostanu u Budimpešti«, *Croatica christiana periodica* 1 (1977), pp. 91–98, na p. 96; Ante Sekulić, »Filozofska baština hrvatskih podunavskih pisaca XVIII stoljeća«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 4 (1978), pp. 225–249, na p. 246; Emanuel Hoško, »Doprinos franjevačkih visokih škola skotističkoj filozofiji i teologiji«, u *Franjevci Hrvatske provincije sv. Ćirila i Metoda* (Zagreb: Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda, 1992), pp. 57–81, u prilogu »Filozofski i teološki spisi u rukopisu«, pp. 61–71, na pp. 69–70; Franjo Emanuel Hoško, *Franjevačke visoke škole u kontinentalnoj*

je, hvalevrijedno, priređivač to napravio za filozofske rukopise Adalberta Belaja, Luke Čilića, Pascala Dulea, Jeronima Jakočevića, Josipa Jakošića, Josipa Jankovića, Ladislava Jezika, Christophora Kellerera, Filipa Matkovića iz Požege, Alajosa Némethija, Antuna Papušlića i Antuna Perczkoğa.

U natuknici je Neumannova profesura iz filozofije opisana nejasno: »Filozofiju je predavao 1780. na filozofskom učilištu u Našicama. Pošto je studij filozofije preseljen iz Našica u Brod, nastavio je od 1780. do 1782. predavati filozofiju u Brodu« (p. 285). Promotre li se zajedno, brodska *Kronika* (1995) i našički *Zapisnik* (2010) nude posve precizne podatke o Neumannovoj profesuri: Neumann je na filozofskom učilištu u Našicama predavao 1780–1781, a na filozofskom učilištu u Brodu 1781–1782. Najvjerojatnije je propust u opisu Neumannove profesure ‘izazvala’ odluka provincijala Jakošića da se Dominik Martinović, u političkoj povijesti nakon izlaska iz franjevačkoga reda zabilježen kao Ignjat Martinović, na početku akademske godine 1780–1781. sa cijelom svojom klasom preseli iz Budima u Brod, dok je Neumann sa svojom klasom poslan u Našice na godinu dana da omogući ostvarenje Martinovićeve premještaja.¹⁰ Ta odluka, jasno dokumentirana u *Kronici* brodskog samostana za 1780. godinu, do 2008. nije bila uočena i razjašnjena u literaturi te, koliko god bila dragocjena za hrvatsku filozofsku baštinu, još uvijek izmiče pozornosti povjesničara.¹¹ A kad je riječ o hrvatskoj filozofskoj baštini, uopće nije svejedno je li Martinović školsku godinu 1780–1781. proveo u Budimu ili

---

Hrvatskoj (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2002), u prilogu »Filozofski i teološki spisi u rukopisu«, pp. 427–442, na p. 439. U najnovijoj knjizi Hoško je zauzeo stav da Spaićevih filozofskih rukopisa u knjižnici budimskih franjevacâ zapravo ima dva, s tim da je svaki sačuvan u autografu i studentovu zapisu: Franjo Emanuel Hoško, *Slavonska franjevačka učilišta* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2011), u poglavlju »Filozofsko učilište u Našicama u 18. stoljeću«, p. 323. Za opise makarskoga rukopisa vidi bilješku 1.

¹⁰ *Kronika Franjevačkog samostana u Brodu na Savi I (1706–1787)* (Slavonski Brod, 1995), p. 269.

¹¹ Vidi Martinović, »Boškovićevci na hrvatskim filozofskim učilištima od 1770. do 1834.« (2008), pp. 145–146, u bilješci 82. Usp. Hoško, *Franjevačke visoke škole u kontinentalnoj Hrvatskoj* (2002), pp. 186–187: »No, s Martinovićem ipak nije bio zadovoljan provincijal Josip Jakošić, pa ga je 1780. želio udaljiti iz Budima i već ga je imenovao za profesora Visoke filozofske škole u Slavonskome Brodu. Martinović je ipak i sljedeće školske godine predavao u Budimu. Možda je upravo pokušaj premještaja iz Budima u Brod bio Martinoviću neposredan poticaj da se konačno odluči za napuštanje franjevačkoga reda, jer 29. VIII. 1781. provincijal Jakošić izvješćuje ostale članove upravnoga vijeća Provincije da je Martinović napustio Red i pošao u Bukovinu za vojnoga svećenika.«; Franjo Emanuel Hoško, *Slavonska franjevačka učilišta* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2011), u poglavlju »Franjevačka visoka filozofska škola u Slavonskom Brodu«, pp. 284–317, na pp. 315–316: »Martinović je još kao profesor budimske Visoke filozofske škole objavio filozofske teze iz logike, povijesti filozofije, matematike, praktične filozofije, etike, filozofije prava, teoretske fizike i primijenjene matematike. Njegov spis *Systema universae philosophiae* (Essekini, 1781.) je važno svjedočanstvo o tome kako je franjevačka Visoka filozofska škola u Budimu usvojila i provodila onovremeni državni program nastave filozofije. Budući da Martinović nije htio početi u jesen 1780. sa svojim studentima u Brod, premjestio je provincijal Jakošić u Brod te godine Henrika Neumanna s njegovim studentima.«

Prvi svezak *Kronike* brodskoga samostana, objavljen 1995. godine, dokazuje suprotno: akademske godine 1780–1781. Dominik Martinović predavao je na franjevačkom filozofskom učilištu u Brodu na Savi, samo je s nešto zakašnjenja stigao u Brod, pa je svoje glavno filozofsko djelo *Systema universae philosophiae* dijelom ispredavao i u cijelosti objavio kao profesor filozofije u Brodu na Savi.

u Brodu, je li u Budimu ili u Brodu izlagao opću fiziku s oslonom na Boškovića, je li njegovo djelo *Systema universae philosophiae* koje je tiskano u Hrvatskoj – bar dijelom ispredavano u Hrvatskoj. I ovaj primjer – s točnim podacima o profesurama Dominika Martinovića i Heinricha Neumanna u Brodu na Savi – rječito govori u prilog sustavnu objavljivanju samostanskih i provincijskoga protokola.

I natuknica o Filipu Lastriću bila bi potpunija da je u nju uključen jedini filozofski rukopis istaknutoga bosanskog franjevca – *Traditiones in universam aristotelico-scoticam philosophiam* (1726–1729) nastao na franjevačkom filozofskom učilištu u Požezi, pogotovo jer se priređivač pri sastavljanju natuknice pozvao i na monografiju Andrije Zirduma o Lastriću.¹²

S druge strane, Vrbanusov »Leksikon osoba« zaslužuje pohvale jer na jednom mjestu okuplja velik broj franjevaca, ne samo kapistranskih, ali dakako većinom kapistranskih, koji su u svoju biografiju upisali da su položili složeni ispit za profesora filozofije, koji su djelovali kao profesori filozofije na franjevačkim učilištima do njihova ukinuća carskom naredbom 1783. godine, koji su ostavili filozofska djela, većinom u rukopisu, a tek manjim dijelom tiskana, a koji, kako dokumentira *Zapisnik*, stoje u egzistencijalnom odnosu s Franjevačkim samostanom u Našicama. Neki od njih su u Našicama bili studenti, zavjetovani klerici, profesori filozofije, profesori moralne teologije, ispitivači na filozofskim natječajima, nedjeljni propovjednici na hrvatskom, voditelji duhovnih vježbi i gvardijani, neki su Našice pohađali službeno – kao provincijali i vizitatori, u Našicama je Josip Blagoje rođen, a Alajos Némethy našao zadnje počivalište, ali sve ih je resio imperativ – pripremiti se za *conkursus philosophicus* kao nezaobilaznu stepenicu u njihovu napredovanju, a poslije primijeniti spoznaje stečene tijekom filozofskoga školovanja na zadaće koje su se pred njih postavljale i kad nisu djelovali kao profesori filozofije. Popis takvih franjevaca u Vrbanusovu »Leksikonu osoba« sadržava 47 imena i tako dodaje novu, važnu dimenziju objavljivanju protokola našičkoga samostana.

Konačno, radi što potpunijega uvida u značaj i razdoblje djelovanja filozofskoga učilišta u našičkom samostanu, treba odgovoriti i na ovo pitanje: Je li *Zapisnik* zabilježio sve što se odnosi na povijest filozofskoga učilišta u samostanu sv. Antuna Padovanskoga u Našicama? Naime, pozivajući se na Cvekanovu knjigu *Franjevci u Abinim Našicama* (1981), Livija Lučevnjak i Milan Vrbanus u uvodnom članku »Kulturno–povijesna baština našičkih franjevaca« povijest filozofskoga učilišta u Našicama sažimaju ovako: filozofsko učilište osnovano je 1725. godine, »a kasnije se [u *Zapisniku*] povremeno detaljnije prati rad ovoga učilišta« (p. XVIII). Stoga se postavljeno pitanje može preoblikovati da glasi: Da li *Zapisnik* »povremeno« prati djelovanje učilišta ili samo učilište povremeno djeluje u Našicama? Pokušat ću što točnije odgovoriti na postavljeno pitanje iz perspektive objavljenoga izvora.

¹² O Lastrićevu filozofskom rukopisu vidi: Andrija Zirdum, »Lastrićev rukopis *Universa aristotelico-scotica philosophia*«, Jukić 3 (1973), pp. 87–98; F. Emanuel Hoško, »Franjevačko visoko učilište u Požezi«, *Nova et vetera* 27 (1977), pp. 87–111, na p. 95; Andrija Zirdum, *Filip Lastrić – Očevac 1700–1783: Prilog kulturnoj povijesti Bosne i Hercegovine* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1982), pp. 85–92, 137–140; Hoško, *Slavonska franjevačka učilišta* (2011), u poglavlju »Filozofsko učilište u Požezi (1705.–1783.)«, pp. 259–283, na p. 267.

Zapisnik objavljuje samostanske *Tabulae* u cijelosti za razdoblja 1761–1767. i 1774–1787, prema tome za ta su razdoblja poznate sve službe u samostanu i točno se zna kad je u samostanu sv. Antuna Padovanskoga u Našicama djelovalo filozofsko (odnosno teološko) učilište, a kad nije. Raspored svih službi u našičkom samostanu za sedmogodišnje razdoblje 1767–1774. nije moguće ustanoviti iz *Zapisnika*: u zapisniku nedostaju listovi koji bilježe događaje u razdoblju 1767–1773, dok je izvješće za 1773–1774, premda se oslanja na ranije, čitatelju sada nedostupno izvješće, ipak sastavljeno tako da znamo da 1773–1774. u Našicama djeluje teološko učilište. Dakle, u *Zapisniku* baš nedostaju izvješća koja su nam mogla posvjedočiti kad je i kako završio filozofski trijenij Jurja Martinovića i je li teološko učilište u Našicama započelo s radom 1773. ili ranije.

Kako je u *Zapisniku* dokumentirano razdoblje do 1761. godine? Priređivači su u predgovoru napomenuli »da je sastavljanje *Zapisnika* vrlo vjerojatno započeto 1739, na što ukazuje kronogram u naslovu« (p. IX). Gotovo ista metodologija bilježenja događaja proteže se na prvih deset stranica rukopisa – za razdoblje od 1719. do 1754. Mnogo puta je uz godinu zabilježen samo podatak o izboru gvardijana, pa se, primjerice, zapis za 1727. ili 1736. po metodologiji, da ne kažem šturosti, ne razlikuje od zapisa za 1743. ili 1753, koliko god je 1739. prijelomnica pri pisanju protokola. Kad god je zapisničar odstupio od toga minimalističkog pristupa, u *Zapisniku* se pojavljuju podaci za kojima će povjesničari rado posegnuti. Primjerice, kad zapisničar 1725. ističe da se gvardijan Antun Bačić pobrinuo da se sagradi otmjena propovjedaonica ili kad zapisničar 1735. godine svjedoči da je gvardijan Antun Bačić »radio, radi i radit će« (*praestitit, praestat, praestabit*, p. 11) na dobrobit samostana pa potom nabroja njegova djela vrijedna pamćenja. Uz takav nemaran odnos prema samostanskom protokolu, kakav se može uočiti u razdoblju do 1754. godine, moguće je da je zapisničar propustio zabilježiti dolazak profesora filozofije sa studentima u samostan i njihov trogodišnji boravak.

Na jedan takav primjer upućuje Vrbanusova natuknica o Ivanu Lukiću sastavljena s oslonom na Hoškova istraživanja: »Lukić je stigao u Požegu vjerojatno 1732., zajedno sa svojim studentima iz Našica, gdje je naslijedio Franju Ivanovića.« (p. 277) Leksikograf je očito htio reći: »Lukić je zajedno sa svojim studentima vjerojatno 1732. iz Našica stigao u Požegu, gdje je naslijedio Franju Ivanovića.« Jer je Ivanović svoj filozofski trijenij obavio 1729–1732. u Požegi, kako piše u natuknici o Franji Ivanoviću. A *Zapisnik* štiti o profesuri Ivana Lukića u Našicama! Hoško pak u svojoj najnovijoj knjizi *Slavonska franjevačka učilišta*, i to na temelju drugih izvora, popisu profesora filozofije u Našicama dodaje uz Lukića još tri imena: »najvjerojatnije« Petar Ivanović (1728–1731), Ivan iz Stupnika ili Ivan Lukić (1731–1732), Augustin Jurčević (1732–1734) i Izak Mayerl (1770–1772), ovaj posljednji u razdoblju za koje nedostaju listovi u *Zapisniku*.¹³

Ukratko, prva knjiga *Zapisnika franjevačkog samostana u Našicama* bilježi događaje od 1719. do 1787, i to vrlo sažeto do 1754, a opširnije od 1755. godine, dok od 1761. redovito uključuje popis redovničke zajednice s dužnostima (*Tabula*

¹³ Hoško, *Slavonska franjevačka učilišta* (2011), u poglavlju »Filozofsko učilište u Našicama u 18. stoljeću«, pp. 319, 320, 321, 327.

familiae conventus). Što je od osobitog značenja za hrvatsku filozofsku baštinu, objavljeno vrela dokazuje da je nastava filozofije u našičkom samostanu započela 1725. godine predavanjima Josipa Batinića, te dokumentira postojanje filozofskog učilišta u našičkom samostanu još u trima razdobljima s pet profesorskih imena, kao i održavanje dvaju natječaja za profesore filozofije. Dakle u Našicama je filozofsko učilište djelovalo *povremeno*. U kojim je razdobljima djelovalo i s kojim profesorima – to se može točno ustanoviti tek sustavnim poredbenim istraživanjem franjevačkih vrela.

K tomu *Zapisnik* potresno dokumentira ukinuće sustava franjevačkih filozofskih učilišta u Slavoniji i Ugarskoj – na temelju odluke Ugarskoga namjesničkog vijeća 1783. godine. On otkriva povijesno značenje samostana sv. Antuna Padovanskoga u Našicama i njegovu umreženost u život franjevačke Provincije sv. Ivana Kapistranskog u panonskom prostoru od Požege do Petrovaradina, od Broda do Budima. Napokon, *Zapisnik* nudi dragocjene podatke i za istraživače u mnogim drugim područjima: ponajviše za opće i vojne povjesničare te povjesničare umjetnosti, ali i za povjesničare meteorologije, seizmologije i tehnike.

Priređivači, urednici i izdavači zaslužuju velike pohvale za uzorno objavljivanje ovoga povijesnog vrela, kao i snažan poticaj da, s pomoću već prokušane metodologije, nastave s objavljivanjem sljedećih knjiga *Zapisnika*. Da im se velik trud isplatio, želio je posvjedočiti i ovaj prikaz usredotočen na filozofska zbivanja u franjevačkom samostanu sv. Antuna Padovanskog u Našicama.

IVICA MARTINOVIĆ